

УДК 82.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-1-32>**Андрій ГУРДУЗ,***orcid.org/0000-0001-8474-3773*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

(Миколаїв, Україна) gurdai@ukr.net

«ЧЕТВЕРТЕ КРИЛО» І «ЗАЛІЗНЕ ПОЛУМ'Я» РЕБЕККИ ЯРРОС ІЗ ПОГЛЯДУ ТРАДИЦІЇ Й НОВАТОРСТВА ФЕНТЕЗІЙНОГО МЕТАЖАНРУ

Оцінка сучасних помітних англо-американських фентезійних творів із погляду місця в літературному процесі є актуальною. На тлі домінуючого масиву романів джойсівського типу міфотворчості виділяються тексти Р. Яррос, які визнані критикою, але кваліфікуються неоднозначно. У пропонованій статті вперше визначено специфіку міфопоетики «Четвертого крила» і «Залізного полум'я» в аспекті традиції й новаторства у фентезійному корпусі кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. Основними завданнями є висвітлення генетичного зв'язку названих романів Р. Яррос із ранішими зразками фентезійного метажанру; з'ясування специфіки міфопоетичної парадигми «Четвертого крила» й «Залізного полум'я», а також простеження ступеня їх органічності актуальній фентезійній парадигмі.

Як перші томи циклу «Емпірей», аналізовані твори мають рамкову функцію, окреслюючи принципи змалюваного суспільства і його картину світу, тяжіють і певною мірою зумовлені групою творів постапокаліптики ХХІ ст. С. Коллінз, Дж. Дешнера, а також антитоталітарним фентезі С. Грін. У ярросівському секторально диференційованому королівстві Наварра особистість обирає, до якої верстви прилучитися. Характерна зосередженість сучасного фентезі на концепті межі й перетворення межі на територію балансування героя витримана на різних рівнях організації цих творів. Маючи талант переписувача, Вайолет Сорренгейл змушена стати вершинцею дракона і в сенсі коливання між визначеними соціальними таборами вона синонімічна постатям героїв С. Грін чи В. Рот. В «Емпіреї» виявляємо і відчутну прив'язаність сучасних фентезійників до описаної О. Ранком схеми міфу про героя.

Межа ворожих королівств у Р. Яррос «пом'якшена» наявністю угоди про спільний повітряний простір для атрибутивних для них драконів і грифонів. Співвідносні угоди, органи управління як прикмету сучасного фентезі розглядаємо в контексті перебудови парадигми метажанру ХХІ ст. Наварра і Пором'ель як сторони соціального добра і зла очікувано змінюють свій знак у розповіданні; схожий сценарій переоцінки протилежних сил із потенційним переходом героя до ідейно іншого табору персонажів і/або значним переосмисленням картини світу відомий у фентезі. Спорідненість частин «Емпірею» з творами С. Коллінз і В. Рот засвідчує ряд принципових параметрів; увага до інтимних переживань героїні відповідає тенденції посиленої у фентезі жіночої сексуальності. Важливу роль має переосмислений сюжетно-образний конструкт «дім дивних дітей»; оригінально розкрито загострену проблему ідентичності, нетипове для фентезі питання ідеологічного моделювання минулого.

Маючи комбінаторну міфопоетичну парадигму, фентезійні романи Р. Яррос продуктивно продовжують тенденції розвитку фентезійної прози, позначені вищою, ніж у ряду попередників, психологізацією, засвідчують творчу еволюцію письменниці. Положення статті можуть бути розширені та ввійти до масштабного дослідження тенденцій розвитку фентезійного корпусу 2020-х рр.

Ключові слова: фентезі, парадигма, новаторство, міфопоетика, концепт, трансформація.

Andrii GURDUZ,*orcid.org/0000-0001-8474-3773*

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

(Mykolaiv, Ukraine) gurdai@ukr.net

“FOURTH WING” AND “IRON FLAME” BY REBECCA YARROS FROM THE POINT OF VIEW OF TRADITION AND INNOVATION OF THE FANTASY METAGENRE

An assessment of contemporary notable Anglo-American fantasy artistic works from the point of view of their place in the literary process is relevant. Against the background of the dominant mass of novels of the Joyce myth-making type, the texts by R. Yarros stand out, which are recognized by critics, but qualified ambiguously. In our article, the specifics

of mythopoetics of the "Fourth Wing" and "Iron Flame" are determined for the first time in terms of tradition and innovation in the fantasy corpus of the end of the XX – the first decades of the XXI century. The main tasks are to study the genetic connection of the named novels by R. Yarros with the earlier samples of the fantasy metagenre; to define the specifics of the mythopoetic paradigm of the "Fourth Wing" and "Iron Flame", as well as to trace the degree of their organicity to the current fantasy paradigm.

The first volumes of the "Empyrean" cycle, the analyzed artistic works have a framework function, outlining the principles of the depicted society and its picture of the world; these novels are influenced and to some extent determined by the group of post-apocalyptic texts of the XXI century by S. Collins, J. Dashner, as well as by S. Green's anti-totalitarian fantasy. In Yarros' sectorally differentiated Navarre kingdom, the personality chooses which stratum to join. The characteristic concentration of modern fantasy on the concept of the border and the transformation of the border into the territory of the hero's balancing is maintained at different levels of these artistic work's organization. Having the talent of a scribe, Violet Sorrengail is forced to become a dragon rider and in the sense of fluctuating between certain social camps, she is synonymous with the characters by S. Green or by V. Roth. In "Empyrean" we also find a tangible attachment of modern fantasy authors to the scheme of the hero myth described by O. Rank.

The border of the enemy kingdoms in R. Yarros' texts is "softened" by the presence of an agreement on common airspace for their attribute dragons and gryphons. Corresponding agreements, management agencies as a sign of modern fantasy we are considering in the context of the transformation of the metagenre paradigm of the XXI century. Navarre and Poromiel as sides of social good and evil predictably change their sign in the narrative process; a similar scenario of reassessment of opposing forces with a potential transition of the hero to an ideologically different camp of characters and / or with a significant rethinking of the world picture is known in fantasy prose. The kinship of parts of the "Empyrean" with the artistic works by S. Collins and V. Roth is proved by a number of fundamental parameters; attention to the heroine's intimate experiences corresponds to the tendency of female sexuality, which is enhanced in the fantasy novel. The reinterpreted plot and image construct "home for peculiar children" plays an important role in the analyzed texts; the aggravated problem of identity, the question of ideological modeling of the past, atypical for fantasy, are revealed in an original way.

Having a combinatorial mythopoetic paradigm, the fantasy novels by R. Yarros productively continue the development tendencies of the metagenre, marked by higher psychologization than in a number of predecessors, which testifies to the creative evolution of this writer. The positions of our article can be expanded and included in a large-scale study of the development trends of the fantasy corpus of the 2020s.

Key words: *fantasy, paradigm, innovation, mythopoetics, concept, transformation.*

Постановка проблеми. Особливий статус у сучасному фентезійному корпусі англо-американських авторів зумовлений як факторами традиції, так і очевидними системними проривами в мета-жанрі. Переважна частина оригінальних рішень, які досі забезпечували розширення фентезійного спектру – з одного боку, і наукових концепцій висвітлення його стану – з іншого, належать відповідно письменникам і дослідникам саме цього сегмента, при широкому розвитку метажанру в інших національних літературах. Вивчення новачійних спроб фентезійників перебуває серед пріоритетів сучасної академічної філології (Driggers, 2022: x), а отже, об'єктивна оцінка сучасних помітних англо-американських творів із погляду традиції й новаторства в літературному процесі є актуальною.

На тлі домінантного масиву творів, що тяжіють до джойсівського типу міфотворчості, виділяються романи американки Ребекки Яррос «Четверте крило» («Fourth Wing», 2023) і «Залізне полум'я» («Iron Flame», 2023), заявлені як перші томи пенталогії «Емпірей» («Empyrean»). Фентезійний дебют уже відомої письменниці і бестселер за версією «New York Times» (Grindell, 2023), «Четверте крило», а з ним і сиквел, органічні ряду популярних у 2000–2020 рр. романів типу «Голо-

дних ігор» С. Коллінз або «Напівжиття» С. Грін і містять засадничі принципи та контури сюжету свого романного циклу, подібно до перших, «базових», частин зазначених творів. Американською критикою метажанрова спроба Р. Яррос визнана феноменом, співвідносним із «Сутінками» С. Маєр і «Гаррі Поттером» Дж. К. Ролінг (Mendez, 2023), але у змістовій площині кваліфікується неоднозначно у зв'язку з посиленням генетичним зв'язком із попередніми фентезійними досягненнями. Між тим, із наближенням до сьогодення у фантастико-фентезійній літературі тип творів, написаних зі значним включенням аплікаційних сполучень ряду популярних сюжетних схем-формул, стає звичним явищем, певно стикульованим реаліями масової культури. Актуальність комплексного міфопоетичного дослідження «Четвертого крила» і «Залізного полум'я» з їх оригінальними сюжетними та образними рішеннями, в такий спосіб, досить прозора і в цілому сприяє глибшому розумінню динаміки розвитку фентезійного роману ХХІ ст.

Аналіз досліджень. Хронологічна новизна частково пояснює відсутність фахових розвідок щодо міфопоетики і структури фентезі Р. Яррос, хоча у випадку з «Четвертим крилом» критики переважно вказують на його близькість текстам

С. Коллінз, Дж. Дешнера, Дж. Р. Р. Мартіна й ін. Порівняно з констатацією віртуозності С. Кларк в аспекті генетичної зумовленості її нещодавнього «Піранезі» («Piranesi», 2020) (див.: Гурдуз, 2023: 319), відповідний фактор для «Четвертого крила» оцінюється стримано, і з цим варто погодитися. Зокрема, в дипломатичному, хоча й дещо поспішному формулюванні Б. Берджесс-Симмонс, «Четверте крило» – «дитя кохання «Гри престолів» і «Дивергента»» (Burgess-Simmons, 2023). У пошуку подібності «Четвертого крила» до інших творів автори переважно схожих між собою рецензій, більшою (С. Гринделл (Grindell, 2023)) чи меншою мірою переказуючи текст (Б. Берджесс-Симмонс (Burgess-Simmons, 2023), М. Мендес (Mendez, 2023) та ін.), зазначають ряд очевидних сюжетних сходжень із відомими зразками тільки останнього часу (причому в наведенні паралелей до творчості Дж. Р. Р. Мартіна Б. Берджесс-Симмонс апелює навіть не до серії романів «Пісня льоду й полум'я», а до їх екранізації), не вдаючись у природу цих сходжень і не зупиняючись на аспектах письменницької новачії. Ураховуючи сказане і загальну поверховість наявних рецензій, де бажаний аналітичний підхід до фентезійної спроби Р. Яррос часто заміщений емоційними сплесками («Залізне полум'я» при цьому згадується на рівні анотації (Grindell, 2023; Mendez, 2023)), пропонується нами спроба комплексного розгляду «Четвертого крила» і «Залізного полум'я» як закономірного і послідовного явища в розвитку сучасного фентезійного роману бачиться продуктивною.

Мета статті – вперше визначити специфіку міфопоетики романів «Четверте крило» і «Залізне полум'я» Р. Яррос в аспекті традиції й новаторства у фентезійному корпусі кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. Основними завданнями при цьому бачимо а) висвітлення генетичного зв'язку названих романів Р. Яррос із ранішими зразками фентезійного метажанру; б) з'ясування специфіки міфопоетичної парадигми «Четвертого крила» й «Залізного полум'я», а також в) простеження ступеня їх органічності актуальній фентезійній парадигмі.

Виклад основного матеріалу. Як перші книги циклу, «Четверте крило» і «Залізне полум'я» мають, перш за все, рамкову функцію, окреслюючи базові принципи змальованого суспільства і його картину світу в цілому. За характером основної сюжетної лінії романи тяжіють і певною мірою зумовлені групою виданих на початку ХХІ ст. творів соціальної постапокаліптики типу «Голодних ігор» («The Hunger Games»,

2008–2010) С. Коллінз, «Того, що біжить лабіринтом» («The Maze Runner», 2009–2010) Дж. Дешнера, «Дивергента» («Divergent», 2011–2013) В. Рот, а також анти тоталітарним фентезі «Напівжиття» («HalfLife», 2014–2016) С. Грін, що, своєю чергою, є результатом радикально переосмисленого в ХХІ ст. розвитку синтезованих у фантастико-фентезійному корпусі мотивів полювання на людину (складник сюжетного модуля військових ігор (Yarros, 2023b: 27)) та інтерактивного шоу з фінальною перемогою-виживанням єдиного гравця, що популярності обох цих мотивів у літературі другої половини ХХ ст. значно сприяли «Довга прогулянка» («The Long Walk», 1979) і «Людина, яка біжить» («The Running Man», 1982) С. Кінга. Експансія фентезійного начала у літературно-мистецькому процесі кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. зумовила опрацювання подібних антиутопій у відповідному метажанровому антуражі з подальшою видозміною й додаванням новітніх сюжетно-образних конструктів, що комплексно демонструють тексти «Четвертого крила» і «Залізного полум'я».

У секторально диференційованому королівстві Наварра з «Емпірею» Р. Яррос молода особистість обирає, до якої верстви (тобто спершу – навчального квадранта) прилучитися, причому переборення внутрішньої соціальної межі тут показано не настільки жорстко, як у «Дивергенті» В. Рот, а процес вибору суспільної ніші є демократичнішим для всіх, крім дітей колишніх зрадників країни. Характерна зосередженість сучасного фентезі на концепті межі (винесеного в назву «Межника, або Всесвітнього Свавілья» О. Денисенка (2010)) й перетворення межі в широкому сенсі на територію балансування героя витримана в Р. Яррос уповні й на різних рівнях організації твору. Готуючись до долі переписувача, Вайолет Сорренгейл з волі («названої») матері змушена опанувати далеку для себе кар'єру вершниці дракона, поєднуючи в результаті два дарування і досягаючи тим самим виживання та успіху («У тебе серце вершника, але розум переписувача, Вайолет» (Yarros, 2023b: 752)). Схожий принцип вибору бачимо у випадку з Беатрис Пріор у «Дивергенті», але героїня В. Рот, маючи дарування «альтруїзму» і «безстрашності», сполучає також таланти чотирьох верств свого соціуму і в результаті випадає з системи як небезпечна для неї та перемагає її. У сенсі подібного коливання героя між визначеними соціальними таборами, вольового переборення себе, своїх страхів у гартуванні характеру синонімічним є наділений «половинним кодом» (Green, 2015: 37) Натан Берн із «Напівжиття»

С. Грін, котрий також поєднує обидва з двох можливих у своєму світі магичні таланти (чорних і білих відьом) і стає загрозою для правлячої влади. В імперативному сенсі англійська трилогія з підкресленим антитоталітарним вектором має дещо вужче звучання від серії Р. Яррос. Проявлену у С. Грін прив'язаність фентезійників кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. до описаної О. Ранком схеми міфу про героя (Rank, 2015: 47) (Дж. К. Ролінг, Р. Рітза, М. і С. Дяченків, Д. Корній, О. Радушинської й ін.) визначаємо і в «Емпіреї»: Вайолет має деформоване уявлення про батьків; відповідно нерідним є середовище її уможливленого зростання, де вона виявляє свої посилені драконом магичні дарування, дізнається про власне призначення, завойовує поважний статус і в результаті стає героїнею-рятувальницею. Сказане свідчить про неослабний інтерес у фентезі 2020-х рр. до потенціалу зазначеної структури, описаної також Дж. Кемпбеллом. З огляду на виразну фемінізацію сучасного метажанру вихід у Р. Яррос на перший план героїні є природним. При формальній відмінності, Натан Берн із «Напівжиття» близький цій тенденції, оскільки його маскуліне начало значно пом'якшене шляхом посилення фемінного й пов'язаності з ним гомосексуальною лінією.

Межа ворожих королівств Наварри і Пором'єлю в романах Р. Яррос позбавлена рис абсолютного кордону і «пом'якшена» наявністю угоди про спільний повітряний простір для драконів і грифонів (Yarros, 2023a: 185) як атрибутів надприродних істот і рушіїв армій цих країн. Сутнісно співвідносні угоди, спілки, органи управління як прикмету сучасного фентезі (в «Обителі героїв» (2005) Г. Л. Олді, «Безсмертних» (2012–2016) Д. Корній, «Лазарусі» (2018) С. Тараторіної, «Напівжитті» С. Грін тощо) варто розглядати в контексті перебудови фентезійної парадигми перших десятиліть ХХІ ст. із підкресленням у творах особливої цінності межі як можливої для суб'єктності території між протилежним первнями добра і зла, причому характерно, що в текстах 2020-х рр. такий елемент уже може втрачати чи не обов'язкову в романах кінця ХХ – 2020 р. сюжетну пріоритетність. Не випадковим видається акцентування в «Залізному полум'ї»: «...магія вимагає балансу» (Yarros, 2023b: 785) – «[м]агія потребує балансу...» (Yarros, 2023b: 787). Сучасні тенденції метажанру свідчать про поступове замикання логічного кола, адже від положення про єдність у минулому добра і зла, через взаємну деміфологізацію цих начал, нині фентезійний роман приходить до утвердження нероз-

дільності зазначених полюсів, їх взаємопереходу (а не відокремленості). У «Мольфарі» (2011) М. Чумарної взагалі акцентована штучність поділу людиною світових явищ на добрі і злі: «...Добро та Зло існують лише в розумі людини...» (Чумарна, 2011: 129).

Важливу роль має інстальований у текст, передовсім «Четвертого крила», оригінально переосмислений сюжетно-образний конструкт, номінований нами «домом дивних дітей» за однойменною назвою першого тому романного циклу Р. Рітза (Гурдуз, 2023: 369–370). Услід за цим письменником, а також О. Проїслером, О. С. Кардом, С. Коллінз, Дж. Дешнером, Дж. К. Ролінг, Т. Дж. Клюном, А. Закордонцем та іншими митцями Ребекка Яррос використовує вказаний модуль у зображенні військового й водночас магичного коледжу Наварри, кадети якого навчаються пізнавати світ і більшою мірою, себе.

У показі сили мудрості драконів, їх іронічності тощо Р. Яррос суголосна кращим фентезійним традиціям зображення надприродних істот, близька льюїсівській лінії, до якої тяжіють П. Бігл в «Останньому єдинорозі» («The Last Unicorn», 1968), Р. Шеклі в «Лабіринті Мінотавра» («Minotaur Maze», 1990), Н. О'Донох'ю в «Магії та зціленні» («The Magic and the Healing», 1994) й ін. Такий підхід значною мірою наслідую досвід «тваринного» епосу. Б. Берджесс-Симмонс справедливо вказує на відмінність змалювання драконів у «Четвертому крилі» і згаданому циклі Дж. Р. Р. Мартіна (Burgess-Simmons, 2023), що в останньому ці істоти – живі дресовані знаряддя людей у досягненні військової переваги у конфліктах (наприклад: «Дракон знав своє ім'я» (Мартін, 2018: 1024); «Нагодовані дракони будуть слухняніші» (Мартін, 2018: 1021)). Прибичник т. зв. реалістичності у фентезі, автор «Пісні льоду й полум'я» йде за іншою традицією, де розумною суб'єктністю наділена людина, а тварини – її засоби. Подібне бачимо, наприклад, у «Вдачі або Міфі» («Hit or Myth», 1983) Р. Асприна з його іздовими «бойовими єдинорогами» (Asprin, 1985: 18). Варто додати, що оскільки мотив особливого внутрішнього зв'язку людини і тварини переходить у літературу з міфології, історія його реалізації митцями обсяжна й у фентезійному романі знаходить найпродуктивніше втілення. Телепатичне й духовне єднання та бойовий альянс вершника з його драконом чи грифоном (Yarros, 2023b: 578) в аналізованій діалогії нагадує про подібний зв'язок героя з птахом у трилогії про Грана (2015–2018) А. Закордонця, зв'язок пандорських на'ві з тваринами в «Аватарі» («Avatar», США, 2009–2022)

реж. Дж. Кемерона тощо. Специфіку стосунків людей і драконів у Р. Яррос визначає автономний статус цих ірраціональних істот, котрі самі обирають вершників, не залежать від них, але використовують для допомоги захисту своїх територій (Yarros, 2023b: 50), співпереживають їм, беруть активну участь у житті спільноти вершників тощо. Отже, несистемне зіставлення окремих елементів текстів Р. Яррос зі зразками окремих фентезійників поза метажанровим контекстом не є продуктивним.

Оскільки героїня-наваррійка вболіває за свою країну і страждає через втрати королівства від війни з ворогом, Наварра первісно позиціонована як сторона соціального добра, а Пором'ель – як сторона соціального зла. У першому томі серії Вайолет навчається і входить у доросле життя як патріотка свого королівства, але з часом дізнається про зворотний бік історії держави і проникається співчуттям до країни-опонента, що позиція останньої розкривається в подальшому розповіданні з претензією на сюжетну правоту. Така очікувана зміна етичного розкладу сил запропонована в «Залізному полум'ї», а в його фіналі заявлений черговий перегляд картини світу (Yarros, 2023b: 866). Схожий сценарій переоцінки протилежних сил із потенційним переходом героя до ідейно іншого табору персонажів і/або значним переосмисленням своєї картини світу, об'єднанням протилежностей перед обличчям спільної загрози тощо відомий у фентезійній практиці – у «Безсмертних» Д. Корній (де зазначене «перевертання» сюжетної шахівниці відображене вже в назвах томів), «Дивергенті» В. Рот та ін. (детальніше див.: Гурдуз, 2023: 220). Цей прийом сприяє розмиванню критеріїв оцінки того чи іншого табору персонажів та втілюваних ними принципів; у результаті досягнення мотивів дій протилежних (частіше, ворожих) груп персонажів реципієнт проникається симпатією до виразників то одних, то інших ідей, часто доходячи висновку про відносність усіх описуваних концепцій; атмосфера твору загалом сприяє формуванню культивованої у фентезійному романі перших десятиліть ХХІ ст. позиції *третьої* сторони – індиферентного спостерігача. Загостренню інтриги сприяють закоханість і подальші любовні стосунки Вайолет із Ксейденом Ріорсоном, родина якого визнана в Наваррі причетною до так званого «відступництва» (Yarros, 2023a: 645), – тобто Вайолет пов'язана зі стороною первісно заявленого й пізніше реабілітованого соціального зла (пригадаймо демонізацію фашистів часів Другої світової війни та їхніх прибічників у «Домі див-

них дітей» («Miss Peregrine's Home for Peculiar Children», 2011–2021) Р. Рігза, «Лабіринті Фавна» («Pan's Labyrinth: The Labyrinth of the Faun», 2019) Г. дель Торо і К. Функе та ін.). Соціальне зло в «Четвертому крилі» ізоморфне: з ним пов'язана й («названа») мати героїні – генерал Сорренгейл, яку діти відступників звинувачують у страті своїх батьків.

Відповідно загострену в сучасному світі й мистецтві проблему ідентичності, осмислюваної в широкому спектрі також у фентезі, Ребецці Яррос вдається розкрити досить повно й, очевидно, глибше, ніж у зазначених текстах С. Коллінз чи С. Грін; у цьому аспекті «Четверте крило» і «Залізне полум'я» ближчі «Піранезі» С. Кларк і «Дому дивних дітей» Р. Рігза, хоча відзначені й власною оригінальністю. Заслугує на увагу нетипове для фентезі розроблення проблеми моделювання минулого, котре саме здатне служити як (ідеологічна) зброя: «Уся влада належить переписувачам» (Yarros, 2023b: 38). В антиутопічному ключі пригадується тут, у першу чергу «1984» Дж. Орвелла.

З огляду на сказане аналізовані фентезійні романи Р. Яррос, маючи комбінаторну (лінійно-мозаїчну) міфопоетичну парадигму, послідовно продовжують тенденцію психологічного ускладнення образу персонажа сучасного метажанру, котрий змушений виявляти і приймати тінювий бік своєї психіки для власного виживання. Таке ускладнення образу органічне трансформації базового метажанрового конфлікту в ХХІ ст. з узаємозближенням проявів начал добра і зла.

Сюжетну (і часом формульну) спорідненість «Четвертого крила» і «Залізного полум'я» Р. Яррос із названими творами С. Коллінз і В. Рот засвідчує ряд принципових художніх параметрів. У «Голодних іграх» та «Емпіреї» народні бунти зосереджені в одній із територіальних одиниць показаних держав, критичній для існування імперій: відповідно повстали проти деспотії панемського тирана Снігоу походять з Округу 13, а відступники («зрадники» (Yarros, 2023a: 28)) в Наваррі – переважно уродженці провінції Тиррендор. Характерна при цьому схожа реакція героїнь в епізодах, коли вони дізнаються, що нескорені столиці вказаних територій таємно відновлюються після знищення владою в покарання за виступи проти неї: «Але ж Округу 13 не існує! Його зрівняли з землею» (Катніс Евердін (Коллінз, 2016: 140)) – «Це схоже на Аретію... [...] Аретію спалили вщент. [...] ...так, де ми?» (Yarros, 2023a: 643); «...ми тут, у місті, якого не повинно бути» (Вайолет Сорренгейл (Yarros, 2023b: 27)).

Діти страчених відступників у «Четвертому крилі» відзначені драконом печаткою на тілі та змушені з виповненням двадцяти років вступати до квадранта вершників, що для багатьох обертається загибеллю ще до бойової служби у процесі навчання. Брати участь у кривавих жертвоприношеннях Панему – «голодних іграх» з однойменної трилогії змушене також молоде покоління, однак це вихідці з усіх регіонів держави, адже тут тиранія нагадує всім мешканцям про можливість розправи з ними. Подібні в текстах Р. Яррос і С. Коллінз назви днів «святкування» на честь пам'яті перемоги держави над повстаннями: День Возз'єднання (Yarros, 2023a: 508), Молотьба (Yarros, 2023a: 16) в Наваррі і День Жнив – у Панемі (Коллінз, 2016: 29).

Як і в разі з багатобічно обдарованою Беатрис Пріор та іншими дивергентами у В. Рот, котрих тоталітарна система протиставляє собі (як неконтрольованих) і намагається знищити, особливий дар ярросівської Вайолет-вершниці, пов'язаної одразу з двома драконами (один з яких унікальний), також налаштовує проти дівчини багатьох співвітчизників; система не визнає тих, хто вибивається з шаблонів. Підкреслене це положення і пристрастю героїні «Емпірею» до Ксейдена Ріорсона, обдарованого, крім іншого, забороною в Наваррі здатністю сприймати наміри навколишніх людей, – є «інтенціалом» (Yarros, 2023b: 731).

Значну, подекуди надмірну увагу Р. Яррос проявляє до інтимних переживань героїні (наприклад: «У мене слюні течуть від його м'язистої спини і рельєфної задниці» (Yarros, 2023a: 347)), іноді ледве утримуючись у межах еротичного опису і йдучи в зображенні тіла значно далі, ніж, наприклад, А. Сапковський. Акцентована чуттєвість у виданій дилогії відповідає тенденції посилюваної жіночої сексуальної відвертості в сучасному фентезі, що, своєю чергою, є суголосним прагненню письменниць висловити жіночу свободу в художньому світі, який першими опанували та (в гендерній риторичі) своєрідно привласнили чоловіки. Також це органічно системній роботі більшості фентезійників ХХІ ст. з тілесним началом. З іншого боку, часом надмірна інтимізація в Р. Яррос мотивована екстремальним способом життя кадетів-вершників, які протягом навчання у військовому коледжі щодня ризикують втратити життя і тому поспішають набутись у світі: «...нікому з нас не гарантовано дожити до кінця дня» (Yarros, 2023a: 256). Логічним є захоплення любовними тілесними відчуттями, загалом описами здорового і гарного тіла кадетів, якщо вра-

ховувати, що сама Р. Яррос вражена тілесною недугою. Насиченість же її романів брутальною лексикою, очевидно, покликано сприяти переданню напруженої у військовому сенсі атмосфери розповідання. Ефект художньої вірогідності посилює майстерне використання в «Емпіреї» популярного прийому фіктивних літературно-історичних джерел, в останній час успішно застосованого у «Джонатані Стренджі і містері Норреллі» («Jonathan Strange & Mr. Norrell», 2004) С. Кларк, «Домі дивних дітей» Р. Рітза (історичні фото з домисленою метафавулою), «Лазарусі» С. Тараторіної.

Героїні зазначених романів Р. Яррос, С. Коллінз і В. Рот, усупереч обставинам, залишаються людьми і співчутливими; наперекір порадам представників свого соціуму, правилам гри («Голодні ігри») чи навчання («Дивергент», «Емпірей»), створюють дружні і/чи любовні зв'язки, чим також ідуть проти системи й водночас забезпечують собі виживання і перемогу.

Потужної інтертекстуальної канви з покладеним у її основу базовим тематичним кластером (наприклад, античним – міфом про Мінотавра і власне про лабіринт, як у «Голодних іграх»), книги «Емпірею» позбавлені, проте символізм власних назв Р. Яррос використовує досить продуктивно, зокрема в толкінівському дусі. Так, окремого розгляду заслуговує метафорика назви королівства Наварра; ім'я героїні відображає її межовий статус у драмі глобальних протистоянь: Violet у перекладі з англійської мови – «фіалка», а прізвище Sorrengail утворене сполученням антонімічних «*sorrowfully*» і «*gaily*» – відповідно «сумно» і «радісно», тобто постать дівчини, метафорична квітка радості і суму, – символ амбівалентної історії змалюваного суспільства. Співвідносний принцип власних назв фіксуємо нині в «Голодних іграх» С. Коллінз (символіка імен Катніс Евердін, Піти, назви Панема й ін.) з її особливою увагою до рослинної символіки.

Зауваження в «Четвертому крилі», що драконів вплив на вершника («печатка») не наділяє людину чарівними властивостями, а стимулює проявлення дарувань, закладених у людині від народження (Yarros, 2023a: 486), суголосне фентезійній традиції. Подібне положення щодо стосунків людини з іншими проявами надприродного так чи інакше зустрічаємо у «Володарі перснів» Дж. Р. Р. Толкіна, «Чорному єдинорозі» («The Black Unicorn», 1987) Т. Брукса, «Алхімії єдинорога» («La alquimia del unicornio», 2006) А. Р. Хіменеса, «Гонимарнику» (2010) Д. Корній та ін., причому ця теза не суперечить традиційно послабленому статусу людини на тлі сильніших представників і проявів фентезійного світу.

Висновки. Як видно зі сказаного, «Четверте крило» і «Залізне полум'я» є закономірним і продуктивним продовженням сучасних тенденцій розвитку фентезійної прози, зокрема американської. Як і більшість авторів нинішнього метажанру, Р. Яррос працює у джойсівському міфотворчому руслі, пропонуючи тексти з високим ступенем відповідності оновленій на початку ХХІ ст. фентезійній парадигмі. Глибокий генетичний зв'язок «Четвертого крила» і «Залізного полум'я» з традицією не суперечить авторському

новаторству, вищій, ніж у ряду попередників (С. Грін, О. Радущинської й ін.), психологізації твору, засвідчує творчу еволюцію Р. Яррос після її попередньої прози

Положення пропонованої статті можуть бути розширені та ввійти до масштабного дослідження тенденцій розвитку фентезійного корпусу 2020-х рр., доцільного і безумовно необхідного у зв'язку з інтенсивним розвитком метажанру з його непередбачуваними, на перший погляд, порухами останніх десятиліть.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурдуз А. І. Український фентезійний роман 2000–2020 рр. у слов'янському, англійському й американському контекстах: особливості національного міфотворчого коду: монографія. Миколаїв: Іліон, 2023. 528 с.
2. Коллінз С. У вогні: роман / пер. з англ. К. Плугатир. Київ: КМ-Букс, 2016. 384 с.
3. Мартін Дж. Р. Р. Танок драконів: роман / пер. з англ. Н. Тисовської. Київ: КМ-Букс, 2018. 1151 с.
4. Чумарна М. Мольфар. Львів: Апріорі, 2011. 160 с.
5. Asprin R. *Hit or Myth*. New York: Ace Fantasy Books, 1985. 170 p.
6. Burgess-Simmons B. “Fourth Wing”: The fantasy epic we didn't know we needed. *The Signal*. 2023. Sept., 8. URL: <https://www.tcnjsignalnews.com/article/2023/09/fourth-wing-the-fantasy-epic-we-didnt-know-we-needed> (дата звернення: 21.01.2024).
7. Driggers T. *Queering Faith in Fantasy Literature: Fantastic Incarnations and the Deconstruction of Theology* / series ed. preface by B. Attebery, D. Fimi, M. Sangster. London: Bloomsbury Academic, 2022. xii, 235 p.
8. Green S. *Half Wild*. Falkirk: Penguin Books, 2015. 466 p.
9. Grindell S. What to remember about ‘Fourth Wing’ sequel ‘Iron Flame’. *Yahoo! News*. 2023. Oct., 30. URL: <https://ca.news.yahoo.com/remember-fourth-wing-reading-sequel-212238522.html> (дата звернення: 21.01.2024).
10. Mendez M. How Rebecca Yarros' Novels Became a Romantasy Booktok Phenomenon. *Time*. 2023. Nov., 7. URL: <https://time.com/6332608/iron-flame-rebecca-yarros/> (дата звернення: 21.01.2024).
11. Rank O. *The Myth of the Birth of the Hero: A Psychological Exploration of Myth* / transl. by G. C. Richter, E. J. Lieberman. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2015. xlviii, 149 p.
12. Yarros R. *Fourth Wing*. Red Tower Books, 2023. 653 p. URL: https://annas-archive.org/slow_download/49fe4803c2b3ac854400e953d8054932/0/0 (дата звернення: 21.01.2024).
13. Yarros R. *Iron Flame*. Red Tower Books, 2023. 867 p. URL: https://annas-archive.org/slow_download/6f6163ca1cb9475a55ec9daf5034ff02/0/0 (дата звернення: 21.01.2024).

REFERENCES

1. Gurduz A. I. (2023) *Ukrainian fantasy novel of the 2000–2020 in Slavic, English, and American contexts: peculiarities of the national myth-making code*. Mykolaiv: Ilion. [in Ukrainian].
2. Kollinz S. (2016) *U vohni*. [Catching Fire] / transl. from Engl. by K. Pluhaty. Kyiv: KM-Buks. [in Ukrainian].
3. Martin Dzh. R. R. (2018) *Tanok drakoniv*. [A Dance with Dragons] / transl. from Engl. by N. Tysovska. Kyiv: KM-Buks. [in Ukrainian].
4. Chumarna M. (2011) *Molfar*. [Sorcerer]. Lviv: Apriori. [in Ukrainian].
5. Asprin R. (1985) *Hit or Myth*. New York: Ace Fantasy Books.
6. Burgess-Simmons B. (2023) “Fourth Wing”: The fantasy epic we didn't know we needed. *The Signal*. Sept., 8. <https://www.tcnjsignalnews.com/article/2023/09/fourth-wing-the-fantasy-epic-we-didnt-know-we-needed>.
7. Driggers T. (2022) *Queering Faith in Fantasy Literature: Fantastic Incarnations and the Deconstruction of Theology* / series ed. preface by B. Attebery, D. Fimi, M. Sangster. London: Bloomsbury Academic.
8. Green S. (2015) *Half Wild*. Falkirk: Penguin Books.
9. Grindell S. (2023) What to remember about ‘Fourth Wing’ sequel ‘Iron Flame’. *Yahoo! News*. Oct., 30. URL: <https://ca.news.yahoo.com/remember-fourth-wing-reading-sequel-212238522.html>.
10. Mendez M. (2023) *How Rebecca Yarros' Novels Became a Romantasy Booktok Phenomenon*. *Time*. 2023. Nov., 7. URL: <https://time.com/6332608/iron-flame-rebecca-yarros/>.
11. Rank O. (2015) *The Myth of the Birth of the Hero: A Psychological Exploration of Myth* / transl. by G. C. Richter, E. J. Lieberman. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
12. Yarros R. (2023) *Fourth Wing*. Red Tower Books. URL: https://annas-archive.org/slow_download/49fe4803c2b3ac854400e953d8054932/0/0
13. Yarros R. (2023) *Iron Flame*. Red Tower Books. URL: https://annas-archive.org/slow_download/6f6163ca1cb9475a55ec9daf5034ff02/0/0